

QORTI KOSTITUZZJONALI

IMĦALLFIN

**S.T.O. PRIM IMĦALLEF SILVIO CAMILLERI
ONOR. IMĦALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
ONOR. IMĦALLEF NOEL CUSCHIERI**

Seduta ta' nhar il-Ġimgħa 16 ta' Ġunju 2017

Numru 1

Rikors numru 244/2017

Perit Daniel Micallef u l-Avukat Lydia Abela fil-kwalità rispettiva tagħhom ta' President u Segretarju tal-Eżekuttiv Nazzjonali għan-nom u fl-interess tal-Partit Laburista

v.

Kummissjoni Elettorali; u b'dikriet tat-13 ta' Ġunju 2017 issejġu fil-kawża l-Onor. Simon Busuttil, Rosette Thake u l-Avukat Ann Fenech fil-kwalità rispettiva tagħhom ta' Kap, Segretarju Ġenerali u President tal-Eżekuttiv f'isem il-Partit Nazzjonalista, l-Onor Carm Mifsud Bonnici u l-Onor. Frederick Azzopardi

1. Din il-kawża hija dwar talba tal-Partit Laburista ["PL"] biex titfassar deċiżjoni tal-Kummissjoni Elettorali ["il-Kummissjoni"] li, bis-saħħa tad-disposizzjonijiet tal-art. 52 tal-Kostituzzjoni ta' Malta ["il-Kostituzzjoni"], l-Onor. Carm Mifsud Bonnici u l-Onor. Frederick Azzopardi jitqiesu

eletti għall-Kamra tad-Deputati fl-interess tal-Partit Nazzjonalista ["PN"].

2. Il-fatti rilevanti huma dawn: B'kitba privata tat-28 ta' April 2017 il-PN u l-Partit Demokratiku ["PD"] ftiehm *inter alia* illi:

»5. Il-PN u l-PD jaqblu li fl-elezzjoni ġenerali li ġejja tiġi preżentata lista elettorali waħda li tissodisfa l-kriterji kollha tal-liġi elettorali li permezz tagħha l-ewwel preferenzi mogħtija lill-kandidati kollha fuq il-lista elettorali jkunu jistgħu jingħaddu bħala preferenzi mogħtija lil partit wieħed għall-finijiet tal-liġi elettorali u t-tħaddim tal-Kostituzzjoni. Fid-dawl ta' dan, il-PN u l-PD jaqblu li l-lista elettorali tkun iġġib l-isem tal-Partit Nazzjonalista u li s-simbolu għandu jkun l-arma tal-Partit Nazzjonalista. Fil-każ ta' kandidati li jkunu ġejjin mill-PD, id-dettalji li jidhru wara l-isem ta' kull kandidat/a għandu jinkludi d-deskrizzjoni jew laqam "Tal-Orange" jew "Tal-Oranġjo".

»6. L-għazla tal-kandidati u tad-distretti elettorali li fihom jikkontestaw tibqa' prerogattiva tal-partit rispettiv tagħhom u xejn ma jeskludi li l-partiti jikkonsultaw informalment ma' xulxin qabel ma partit jieħu deċiżjoni fuq il-kandidaturi.

»7. Kull kandidat/a jibqa'/tibqa' taħt id-dixxiplina tal-partit rispettiv tiegħu/tagħha u xejn ma jeskludi li l-partiti jikkonsultaw informalment ma' xulxin jekk iqumu kwistjonijiet dwar l-imġieba tal-kandidati tagħhom b'mod partikolari waqt il-kampanja elettorali. «

3. Ġara li fl-elezzjoni ġenerali tat-3 ta' Ġunju 2017 il-kandidati fuq il-lista tal-PL ġabu flimkien il-maġġoranza assoluta tal-voti. Lill-Kummissjoni dehrilha li fiċ-ċirkostanzi kellhom japplikaw id-disposizzjonijiet tal-art.

52 tal-Kostituzzjoni dwar l-elezzjoni ta' kandidati addizzjonali:

»52. (1)

»Iżda meta -

»(i) f'xi elezzjoni ġenerali, partit politiku (hawn iżjed 'il quddiem f'dan l-artikolu msejjaħ "partit li jkollu maġġoranza assoluta") jikseb fit-total kollu iktar minn ħamsin fil-mija tal-voti validi kollha mitfugħin f'dik l-elezzjoni, kif akkreditati lill-kandidati tiegħu mill-Kummissjoni Elettorali fl-ewwel għadd tal-voti kollha;

»... ..

»(i) jekk jiġri li jkun hemm riżultat tal-elezzjoni skont m'hemm provdut fis-subparagrafu (i) tal-ewwel proviso li hemm ma' dan is-subartikolu iżda sakemm ikun hemm wieħed biss partit li jkollu minoranza;

»... ..«

»u l-proporzjon li n-numru ta' kandidati eletti akkreditati lill-partit li jkollu minoranza jkun jirrappreżenta fil-konfront tan-numru totali ta' membri eletti tal-Kamra tad-Deputati jkun inqas mill-proporzjon li n-numru ta' voti akkreditati lill-kandidati kollha tiegħu fl-ewwel għadd tal-voti kollha jkun jirrappreżenta fil-konfront tat-total ta' voti akkreditati fl-istess l-ewwel għadd mill-voti kollha lill-kandidati kollha tal-partiti kollha li jkollhom il-kandidati tagħhom eletti, in-numru tal-kandidati eletti tal-partit li jkollu minoranza għandu jiżdied b'numru ta' kandidati addizzjonali li jiġi stabbilit skont ir-regolamenti rilevanti kif dawn ikunu fis-seħħ fit-30 ta' Settembru 2007 jew kif dawn jiġu sussegwentement emendati«

4. Il-Kummissjoni għalhekk iddikjarat bħala eletti lill-Onor. Carm Mifsud Bonnici u l-Onor Frederick Azzopardi, kandidati tal-partit ta' minoranza.

5. Il-PL kien tal-fehma illi dawn id-disposizzjonijiet tal-art. 52 ma japplikawx għall-elezzjoni ġenerali tal-2017 għax f'dik l-elezzjoni ġew eletti kandidati ta' żewġ partiti li għandhom minoranza ta' voti waqt li dawk id-disposizzjonijiet japplikaw biss "sakemm ikun hemm wieħed biss partit li jkollu minoranza". Għalhekk b'rikors tad-9 ta' Ġunju 2017 fetaħ din il-kawża tallum u talab illi l-qorti:

- »(i) tiddikjara u tiddeċiedi li, wara l-Elezzjonijiet Ġenerali li nżammu fit-3 ta' Ġunju 2017 il-Kamra tad-Deputati ser tkun magħmula mill-Partit Laburista bħala partit ta' maġġoranza assoluta, u l-Partit Nazzjonalista u l-Partit Demokratiku bħala partiti ta' minoranza;
- »(ii) tiddikjara u tiddeċiedi li għalhekk ma hemmx lok għall-applikazzjoni tat-tieni proviso tal-artikolu 52(1) tal-Kostituzzjoni ta' Malta;
- »(iii) konsegwentement tħassar id-deċiżjoni tal-intimata Kummissjoni Elettorali li żżid in-numru tal-kandidati eletti tal-Partit Nazzjonalista b'żewġ kandidati addizzjonali;
- »(iv) konsegwentement ukoll, tħassar bħala invalida d-deċiżjoni tal-intimata Kummissjoni Elettorali li biha ddikjarat eletti, bħala membri tal-Kamra tad-Deputati, lil Dr Carm Mifsud Bonnici u lil Frederick Azzopardi;
- »(v) tagħti dawk id-direttivi u ordnijiet, rimedji jew provvedimenti oħra li jidhrilha xierqa fiċ-ċirkostanzi.«

6. Il-Kummissjoni wieġbet fit-13 ta' Ġunju 2017. Wara li, b'dikriet tat-13 ta' Ġunju 2017, issejnhu fil-kawża il-PN, l-Onor. Carm Mifsud Bonnici u l-Onor Frederick Azzopardi, dawn wieġbu fit-13 ta' Ġunju 2017.
7. Billi l-Kummissjoni ressqet eċċezzjoni preliminari ta' nullità tal-proċedura, il-qorti sejra tqis din l-eċċezzjoni qabel ma tqis il-meritu. Din l-eċċezzjoni ġiet imfissra hekk:

»Illi dan ir-rimedju esperit mir-rikorrenti mhux kontemplat mill-Kostituzzjoni u għalhekk l-azzjoni minnhom intentata hija nulla;

»Illi l-Kummissjoni eżerċitat il-poter imħolli f'idejha korrettement, bil-għaqal u skond il-liġi u ma hemm l-ebda raġuni għaliex id-deċiżjoni tal-Kummissjoni għandha tiġi annullata; illi l-Qorti Kostituzzjonali għandha ġurisdizzjoni fuq kwistjoni dwar il-validità ta' elezzjoni ta' membru tal-parlament imma mhux altrimenti; il-kondotta tal-elezzjoni hija mhollija f'idejn il-kummissjoni u l-qorti ma għandha l-ebda dritt li tissostitwxxi d-diskrezzjoni tagħha għal dik tal-kummissjoni fil-valutazzjoni ta' x'inhuma partiti politiċi. Il-kwistjoni tan-nullità ta' elezzjoni tista' biss titqajjem skond il-liġi u ma hemm l-ebda liġi li tikkontempla n-nullità lamentata.

»Illi l-każijiet fejn elezzjoni tista' tiġi annullata huma tassattivament kontemplati mill-liġi u mill-Kostituzzjoni u għalhekk ma hemm l-ebda bażi għal din l-azzjoni.«

8. Il-kawża tallum hija dwar il-validità tal-elezzjoni ta' membri tal-Kamra tad-Deputati għax dik l-elezzjoni, fil-fehma ta' min għamel il-kawża, ma saritx kif trid il-liġi. Kawża bħal dik tista' ssir, għax biex tkun valida l-elezzjoni għandha tkun kif trid il-liġi, u l-kawża għandha titressaq quddiem il-Qorti Kostituzzjonali, kif iġnied u jrid l-art. 63(a) tal-Kostituzzjoni:

»63. Kull kwistjoni jekk -

»(a) xi persuna tkunx ġiet eletta validament bħala membru tal-Kamra tad-Deputati;

»... ..

»għandha tiġi mressqa quddiem u deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali skont id-disposizzjonijiet ta' xi liġi li għal dak iż-żmien tkun issejnh f'Malta.«

9. L-eċċezzjoni għalhekk, kemm safejn tista' titqies bħala eċċezzjoni ta' nullità u kif ukoll safejn hija eċċezzjoni ta' nuqqas ta' ġurisdizzjoni, hija miċħuda.
10. Ngħaddu issa għall-meritu, li huwa jekk hemmx żewġ partiti ta' minoranza – il-PN u l-PD – jew wieħed – il-PN. Il-PL jgħid illi l-Onor. Marlene Farrugia hija deputat tal-PD, li tiegħu hija membru u wkoll kap, mhux tal-PN u għalhekk hemm żewġ partiti ta' minoranza; il-konvenuti kollha jgħidu illi l-Onor. Farrugia hija deputat tal-PN u għalhekk hemm biss partit wieħed ta' minoranza.
11. L-art. 51 tal-Att dwar l-Elezzjonijiet Ġenerali [“Kap. 354”] jgħid hekk dwar il-ħatra ta' kandidati:
- »51. (1) Il-kandidat għal elezzjoni għandu jġi nominat bil-miktub. Il-formula tan-nomina, li għandha tkun skont kif hemm fid-Disa' Skeda li tinsab ma' dan l-Att, għandha tkun iffirmata mill-kandidat innifsu (jew, jekk ikun nieqes minn dawn il-Gzejjer, minn rappreżentant tiegħu maħtur għaldaqshekk), u mill-anqas minn erba' elettori rreġistrati fid-distrett elettorali li għalih il-kandidat ikun nominat.«
12. Fil-formula li hemm fid-disa' skeda hemm fejn jitniżżel f'isem liema partit il-kandidat qiegħed jitressaq. Fil-każ tal-Onor. Farrugia, li għandha l-karta tal-identità bin-numru 4867M, hemm imniżżel illi hija kandidat f'isem il-Partit Nazzjonalista.
13. Biex juri li partit politiku jkun aċċetta li kandidat joħroġ fl-interess tiegħu, l-art. 49(5) tal-Kap. 354 irid illi:
- »49. (5) Kull partit politiku li jikkontesta l-elezzjoni għandu jagħti lill-Kummissjoni l-isem tal-kandidati li jkunu qegħdin jikkontestaw l-elezzjoni fl-interess tiegħu. Dik il-lista għandha tkun prova konklussiva dwar jekk kandidat partikolari jkunx jappartjeni għal dak il-partit politiku.«

14. B'ittra tat-13 ta' Mejju 2017 Matthew Mangion f'isem il-PN ta lill-Kummissjoni lista ta' kandidati tal-PN li fosthom bħala kandidat fl-għaxar distrett (mnejn ġiet eletta) hemm l-isem ta' Marlena Farrugia bin-numru tal-karta tal-identità 4867M.
15. Billi l-fatt li isimha jidher fuq il-lista li jrid l-art. 49(5) hija "prova konklussiva" li l-Onor Farrugia kienet kandidat fl-interess tal-PN, il-Kummissjoni qisitha bħala deputat elett fl-interess tal-PN u qieset ukoll li, għalhekk, hemm biss żewġ partiti li għandhom membri eletti fil-Kamra tad-Deputati: wieħed partit ta' magġoranza u l-ieħor partit ta' minoranza. Konsegwentement ukoll, il-Kummissjoni qieset li, għax hemm partit wieħed biss ta' minoranza, kellha tapplika d-disposizzjonijiet tal-art. 52 tal-Kostituzzjoni dwar dak li b'terminu aktar grafiku milli eleganti jissejjaħ "ripeskaġġ".
16. Il-PL iżda jgħid illi hija biss finzjoni maħsuba għall-għanijiet tal-art. 52 tal-Kostituzzjoni li l-Onor. Farrugia titqies deputat fl-interess tal-PN għax fil-fatt hija membru tal-PD u għalhekk hija deputat fl-interess tal-PD. Igħid illi, bħala membru u anzi kap tal-PD, l-istatut tal-PN ma jhallihex li tkun kandidat tal-PN u għalhekk, la ma setgħetx tkun kandidat tal-PN, ma setgħetx tkun deputat fl-interess tal-PN:
- »Il Tesserati fil-Partit
 - »... ..
 - »5. Ma jkunux iżjed ikkunsidrati tesserati fil-Partit Nazzjonalista dawk kollha li:
 - »... ..
 - »b. jinkitbu fi kwalunkwe partit politiku ieħor jew fi kwalunkwe moviment jew għaqda dikjarati mill-Kumitat Eżekuttiv kuntrarju għall-prinċipji u għall-interessi tal-Partit Nazzjonalista;

»... ..

»7. Huma dawk biss li jkunu tesserati fil-Partit li jistgħu jkunu kandidati tal-Partit fl-elezzjonijiet ġenerali«

17. Li jgħodd għall-għanijiet tal-liġi ma huwiex dak li jgħid l-istatut tal-PN iżda dak li tgħid il-Kostituzzjoni u dak li tgħid il-liġi elettorali. Ġà rajna illi għall-għanijiet tal-liġi elettorali hemm “prova konklussiva” li l-Onor. Farrugia kienet kandidat tal-PN u għalhekk ġiet eletta fl-interess tal-PN. Il-Kummissjoni kellha toqgħod fuq il-“prova konklussiva” li trid il-liġi u mhux tara xi jgħid l-istatut. Jista’ jkun illi l-Onor. Farrugia nħatret bħala kandidat tal-PN, u ġiet aċċettata mill-PN bħala kandidat tiegħu, bi ksur tal-istatut tal-partit, iżda l-istatut ma jegħlibx dak li jgħidu l-liġi u l-Kostituzzjoni.

18. Ukoll, il-fatt illi l-Onor. Farrugia hija membru u anzi kap tal-PD ma jfissirx li ma tistax tikkandida ruħha fl-interess ta’ partit ieħor sakemm dak il-partit l-ieħor jaċċettaha bħala kandidat tiegħu. Li jiswa ma huwiex ta’ liema partit hija membru iżda fl-interess ta’ liema partit ħarġet bħala kandidat u ġiet eletta. Ma hemm xejn fil-liġi li jzomm membru ta’ partit milli joħroġ bħala kandidat fl-interess ta’ partit ieħor bil-kunsens ta’ dak il-partit l-ieħor, bħal ma ġara fil-każ tallum.

19. Il-PL igħid ukoll, iżda, illi, kif igħid u jrid l-art. 2 tal-Att dwar il-Finanzjament ta’ Partiti Politici [“Kap. 544”], il-għan ta’ partit politiku huwa dak li jiżgura l-elezzjoni ta’ membri tiegħu għall-Kamra tad-Deputati.

»“partit politiku” tfisser assoċjazzjoni ħielsa ta’ persuni, li l-għan tagħha tinkludi l-parteċipazzjoni fil-formazzjoni tar-rieda politika tal-poplu billi tiżgura l-elezzjoni ta’ wieħed jew aktar mill-membri tagħha għall-Kamra tad-Deputati, għall-Parlament Ewropew jew għall-Kunsill Lokali, u li

tassigura r-relazzjoni attiva kontinwa bejn il-poplu u l-istituzzjonijiet tal-istat;«

20. Il-PL jkompli jgħid illi l-PD daħal fil-ftehim tat-28 ta' April 2017 mal-PN b'dan il-għan – li jiżgura l-elezzjoni ta' membri tiegħu għall-Kamra tad-Deputati – u għalhekk l-Onor. Farrugia għandha titqies eletta fl-interess tal-PD biex jitwettaq dan il-għan.
21. Tassew illi meta fil-5 ta' Lulju 2016 irregistra għall-għanijiet tal-Kap. 544 il-PD iddikjara "*the intention of the party to present candidates for elections*". Il-fatt iżda illi fil-5 ta' Lulju 2016 kellu l-ħsieb li jressaq kandidati għall-elezzjonijiet ma jfissirx illi fit-3 ta' Ġunju 2017 fil-fatt ressaq kandidati għall-elezzjonijiet. Il-fatt li partit ma jressaqx kandidati għall-elezzjonijiet, u jibqa' għal perjodu ta' għaxar snin ma jkunx ressaq kandidati għall-elezzjonijiet, jista' jwassal biex dak il-partit ma jibqax registrat bħala partit politiku għall-għanijiet tal-Kap. 544 iżda ma jfissirx li għandu jitqies li ressaq kandidati meta fil-fatt ma ressaqx.
22. Il-PL iġid ukoll illi, għalkemm l-Onor. Farrugia dehret fuq il-poloż tal-vot bħala kandidat tal-PN u fil-lista tal-kandidati tal-PN, hi u l-kandidati l-oħra membri tal-PD ingħarfu mill-kandidati l-oħra tal-PN billi kollha ġabu l-laqam *tal-Orangjo* u kollha ipprezentaw ritratt fuq sfond orangjo biex jitwaħħal fis-swali tal-votazzjoni waqt illi r-ritratti tal-kandidati tal-PN kienu fuq sfond blu. Dan, fil-fehma tal-PL, juri li l-kandidati li kienu membri tal-PD kienu partit għalihom, għalkemm fuq il-lista tal-kandidati tal-PN.

23. Dan huwa minnu, iżda dak li jgħodd ma huwiex il-laqam tal-kandidat jew l-isfond li fuqu jidher ir-ritratt tiegħu, iżda d-dikjarazzjoni, fuq il-formula tan-nomina, tal-isem tal-partit li fl-interess tiegħu huwa kandidat, u l-lista tal-kandidati li jagħti l-partit għall-għanijiet tal-art. 49(5) tal-Kap. 354, li, kif rajna, hija l-“prova konklussiva”. Dan huwa rifless kemm fil-poloż tal-votazzjoni, li fuqhom il-kandidati tal-PN kollha juru ñdejn isimhom l-arma u l-isem tal-partit, kif ukoll fir-ritratti fis-swali tal-votazzjoni, li wkoll juru l-isem u l-arma tal-partit taħt ir-ritratt ta’ kull kandidat tal-PN.
24. Il-PL igħid ukoll illi l-ftehim tat-28 ta’ April 2017 bejn il-PN u l-PD juri illi ż-żewġ partiti żammew l-awtonomija tagħhom, kemm fl-għażla ta’ kandidati u kemm fid-dixxiplina ta’ kull partit fuq il-membri tiegħu.
25. Dan ukoll huwa minnu, iżda l-fatt li jeżistu żewġ partiti magħżula minn xulxin ma jfissirx illi membru ta’ partit ma jistax jitressaq bħala kandidat fl-interess ta’ partit ieħor; jekk jiġi elett bħala kandidat ta’ dak il-partit l-ieħor ma jistax ma jitqiesx bħala elett fl-interess ta’ dak il-partit l-ieħor. Kif għa rajna, il-“prova konklussiva” għall-għanijiet tal-ligi ma hijiex dak li jgħidu l-istatuti tal-partiti u kull ftehim bejniethom iżda d-dokumenti uffiċjali li jitressqu quddiem il-kummissjoni, partikolarment il-formula miġjuba fid-disa’ skeda tal-Kap. 354 u l-lista li jrid l-art. 49(5) ta-Kap. 354.
26. Fil-fehma tal-qorti għalhekk id-deċiżjoni tal-Kummissjoni kienet waħda korretta u, anzi, deċiżjoni mod ieħor kienet tmur kontra r-rieda ta’ dawk il-votanti li taw il-preferenza tagħhom lill-Onor. Farrugia bħala

kandidat fuq il-lista tal-PN mohhom mistrieh li, għax ivvotaw għal kandidat fuq il-lista tal-PN, il-vot tagħhom ma kienx sejjer “jintilef” għall-għanijiet tal-art. 52 tal-Kostituzzjoni.

27. Il-qorti għalhekk tiċċad l-eċċezzjoni preliminari ta' nullità mressqa mill-Kummissjoni u tiċċad ukoll it-talbiet magħmula mill-PL. L-ispejjeż tal-eċċezzjoni tħallashom il-Kummissjoni; l-ispejjeż l-oħrajn kollha jħallashom il-PL.

Silvio Camilleri
President

Giannino Caruana Demajo
Imħallef

Noel Cuschieri
Imħallef

Deputat Registratur